

D Ó M U R

Héraðsdóms Reykjavíkur 31. október 2007 í máli nr. E-336/2007:

Ásta Sigríður Ólafsdóttir

(Helgi Jóhannesson hrl.)

gegn

íslenska ríkinu

(Óskar Thorarensen hrl.)

og Ingvari Júlíusi Helgasyni

(Hákon Árnason hrl.)

til réttargæslu

og Sigríði Gylfadóttur

(Gylfi Thorlacius hrl.)

til réttargæslu

Mál þetta var höfðað 10. janúar 2007 og dómtekið 17. þ.m.

Stefnandi er Ásta Sigríður Ólafsdóttir, Þrúðvangi 22, Hafnarfirði.

Stefndi er íslenska ríkið. Einnig er Ingvari Júlíusi Helgasyni, Álfaborgum 9, Reykjavík og Sigríði Gylfadóttur, Njálsgötu 19, Reykjavík stefnt til réttargæslu.

Stefnandi krefst þess að viðurkennt verði með dómi að stefndi beri fábóta ábyrgð er nemur þeirri fjárhæð sem stefnandi hefði fengið í arf eftir Helga Ingvarsson, ásamt dráttarvöxtum skv. 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þingfestingardegi til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar.

Stefndi krefst sýknu af kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans.

Framangreind krafa stefnanda var upphaflega fram sett sem varakrafa hans. Aðalkrafa var að viðurkennt yrði að ættleiðing Helga Ingvarssonar, kt. [...], á stefnanda hefði öðlast gildi frá og með 23. mars 1988 og þrautavarakrafa að stefndi

yrði dæmdur til að greiða stefnanda skaðabætur að fjárhæð kr. 11.386.385 ásamt dráttarvöxtum skv. 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá þingfestingardegi til greiðsludags. Upphafleg aðalkrafa stefnda hljóðaði um frávisun málsins. Á þá kröfu var fallist með úrskurði uppkveðnum 12. júní 2007. Hann sætti kæru til Hæstaréttar sem með dómi 27. ágúst sl. (mál nr. 331/2007) staðfesti hinn kærða úrskurð um frávisun aðalkröfu og þrautavarakröfu stefnanda en felldi úr gildi ákvæði hans um frávisun varakröfu og lagði fyrir héraðsdómara að taka hana til efnismeðferðar.

Með bréfi Jóns Steinars Gunnlaugssonar hæstaréttarlögmanns, dags. 25. mars 1988, til dómsmálaráðuneytisins fylgdi umsókn, með útfyllingu þar til gerðs eyðublaðs, Helga Ingvarssonar, Nesbala 32, Seltjarnarnesi um leyfi dómsmálaráðherra til að ættleiða Ástu Sigríði Ólafsdóttur, stefnanda máls þessa. Þar kemur fram að hún hafi dvalið á heimili umsækjanda í 12 ár og að eiginkona hans, Halldóra Guðrún Tryggvadóttir, móðir Ástu Sigríðar, hafi andast 15. janúar 1988; enn fremur að hann eigi einn dreng, Ingvar Júlíus, 13 ára. Með umsókninni fylgdi samþykki stefnanda fyrir ættleiðingunni – með undirritun 23. mars 1988 á þar til gerðu eyðublaði sem ber yfirskriftina: „Samþykki þess, sem ættleiða á, ef hann er 12 ára eða eldri.“ Með undirrituninni var jafnframt staðfest að stefnandi hefði kynnt sér efni ættleiðingar- og erfðalaga um réttaráhrif ættleiðingar. Neðst á eyðublaði þessu er prentað: „Hér með vottast, að samþykkjandi hefur staðfest samþykkisyfirlýsingu þessa í minni viðurvist og hefur honum verið kynnt efni ættleiðingar- og erfðalaga um réttaráhrif ættleiðingar.“ Þar undir er gert ráð fyrir dagsettri „undirskrift embættismanns“ sem ekki er til staðar. Eyðublöðum þessum fylgdi einnig útprentun fyrstu fimmtán greina laga nr. 15/1978 um ættleiðingu.

Með bréfi dóms- og kirkjumálaráðuneytisins, dags. 12. apríl 1988, til stefnanda sem henni var sent á heimili hennar og stjúpföður hennar, Helga Ingvarssonar, var henni kynnt að framangreind umsókn hefði borist ráðuneytinu. Af því tilefni var vakin athygli á því að samkvæmt ættleiðingarlögum nr. 15/1978 væri nauðsynlegt að hún staðfesti samþykkisyfirlýsingu sína til ættleiðingarinnar fyrir starfsmanni dómsmálaráðuneytisins. Var henni bent á að panta til þess viðtalstíma við fyrsta hentugt tækifæri. Í stefnu segir að erindi þetta, sem sent hafi verið í almennum pósti, hafi aldrei borist til stefnanda.

Helgi Ingvarsson lést 13. júlí 2005 og skildi eftir sig soninn Ingvar Júlíus Helgason, kt. [...]. Eftirlifandi eiginkona hans, Sigríður Gylfadóttir, sem hann hafði kvænst árið 1989, fékk 2. mars 2006 leyfi sýslumannsins í Hafnarfirði til setu í óskiptu búi eftir hann.

Í bréfi dóms- og kirkjumálaráðuneytisins, dags. 20. september 2005, til lögmanns stefnanda er vísað til símbréfs hans til ráðuneytisins þar sem þess hafi verið farið á leit að upplýst yrði hvort stefnandi hafi verið ættleidd. Samkvæmt gögnum ráðuneytisins hafi ættleiðingarleyfi vegna hennar ekki verið gefið út.

Í bréfi lögmanns stefnanda, dags. 23. september 2005, til dóms- og kirkju málaráðuneytisins segir m.a. að stefnandi hafi talið sig hafa uppfyllt skilyrði til ættleiðingarinnar og talið sig vera ættleidda dóttur Helga Ingvarssonar í öll þau ár sem síðan séu liðin. Helgi sé nýlega dáinn og miklir hagsmunir í húfi fyrir

stefnanda, bæði tilfinningalegir og fjárhagslegir. Þess er krafist að gefið verði út ættleiðingarleyfi vegna hennar og að það hafi réttaráhrif frá þeim tíma er um það var sótt. Framangreindri kröfu var hafnað með bréfi ráðuneytisins 3. október 2005. Með bréfi lögmanns stefnanda til dóms- og kirkjumálaráðuneytisins, dags. 8. nóvember 2005, var óskað eftir afstöðu þess til bótakröfu stefnanda sem muni nema þeirri fjárhæð sem hún hefði fengið úr dánarbúi Helga Ingvarssonar hefði ættleiðingin náð fram að ganga á sínum tíma; fyrir dyrum standi uppgjör á dánarbúi Helga og sé ljóst að stefnandi muni verða fyrir verulegu tjóni vegna handvamar ráðuneytisins. Dóms- og kirkjumálaráðuneytið sendi ríkislögmanni málið til meðferðar með bréfi 15. nóvember 2005 þar sem jafnframt var tekið fram að ráðuneytið teldi að hafna bæri bótakröfunni. Í bréfi ríkislögmanns til lögmanns stefnanda, dags. 3. janúar 2006, er því lýst yfir að embætti hans sé sammála dómsmálaráðuneytinu varðandi afstöðu til bótakröfu stefnanda.

Stefnandi byggir kröfu sína á meginreglum stjórnisýslulaga nr. 37/1993 sem fram komi í 7., 10. og 1. mgr. 9. gr., sbr. þær óskráðu reglur um sama efni sem til greind lög séu reist á. Stefnandi hafi borið að sjá til þess að stefnanda væri kunnugt um að ágallar væru á gildi ættleiðingarinnar en ljóst hafi mátt vera þegar nokkur tími hafði liðið frá því að umsóknin barst stefnda að stefnandi misskildi kröfur þágildandi laga nr. 15/1978 um ættleiðingu. Á það er lögð áhersla að stefnda hafi borið að senda afrit af bréfi til framangreinds lögmanns um það að stefnanda bæri að undirrita samþykki sitt. Vísað er til leiðbeiningarskyldu stjórnvalda, þeirrar víðtæku skyldu sem hvíli á stjórnvöldum að sjá til þess að mál séu nægjanlega vel upplýst svo og þess að ákvarðanir í málum skuli teknar svo fljótt sem unnt sé. Við skýringu framangreindra ákvæða verði að hafa í huga að þau geri ráð fyrir lágmarkskröfum til stjórnisýslunnar og líta beri til laga nr. 62/1994 um mannréttindasáttmála Evrópu, Evrópuráðssamning um verndun mannréttinda og mannfrelsis, sbr. auglýsingu nr. 11/1954, og 71. gr. stjórnarskrár Lýðveldisins Íslands, sbr. þágildandi 66. gr. stjórnarskrárinnar.

Á því er byggt að það hljóti að leiða af reglum skaðabótaréttar að brot gegn skýrum reglum stjórnisýsluréttarins feli í sér að stefndi beri fébótaábyrgð gagnvart stefnanda og sé krafa stefnanda sett fram á þann hátt sem raun ber vitni þar sem óljóst sé hver sú fjárhæð sé sem stefnandi hefði fengið úr dánarbúinu.

Stefndi byggir á því að stefnanda og umsækjanda hafi ekki getað dulist að ættleiðingarleyfi hefði aldrei verið gefið út. Stefnanda hafi mátt vera það ljóst að ráðuneytið mundi óska eftir því að hún staðfesti samþykki sitt eins og skýrt komi fram á umsóknareyðublaðinu auk þess sem þar sé að finna ítarlegan útdrátt úr ættleiðingarlögum. Þá er á það bent að umsækjandi og stefnandi hafi notið aðstoðar lögmanns við umsóknina. Ekki sé unnt að fallast á að ráðuneytinu – stefnda – hafi mátt vera ljóst „þegar þó nokkur tími hafði liðið frá því að umsókn um ættleiðingu barst“ og stefnandi hafði ekki komið til að staðfesta samþykki sitt að hún hefði misskilið reglurnar eða ekki fengið bréf ráðuneytisins frá 12. apríl 1988. Nærtækara hafi verið að líta svo á að stefnandi hygðist ekki staðfesta samþykki sitt; að henni hefði snúist hugur.

Á því er byggt af hálfu stefnda að stjórnslá í málinu hafi verið fyllilega í samræmi við lög og gild lagasjónarmið.

Þá er á því byggt að eigi stefnandi bótakröfu á hendur stefnda sé hún fyrnd samkvæmt 4. gr. laga nr. 14/1905 þar sem krafan sé reist á ætlaðri sök stefnda á árinu 1988. Hvað sem öðru líði sé krafan fallin niður fyrir verulegt tómlæti stefnanda.

Vitnið Jón Steinar Gunnlaugsson kvað sig reka minni til umrædds verkefnis sem hann hafi innt af hendi fyrir kunningja sinn, Helga Ingvarsson. Hann kvað sig minna að hann hafi sagt Helga að stefnandi þessa máls þyrfti að staðfesta undirskrift sína sjálf inni í ráðuneyti. Hann kvaðst ekki muna eftir að hún hafi komið sjálf til sín en kvaðst muna að hann hafi átt orðastað við Helga um þetta.

Ættleiðingarlög nr. 15/1978 giltu á þeim tíma sem um ræðir í málinu eða allt til þess er lög nr. 130/1999 leystu þau af hólmi. Í 1. gr. þeirra sagði að dómsmálaráðherra veitti leyfi til ættleiðingar. Samkvæmt 1. mgr. 10. gr. skyldi samþykki til ættleiðingar gefið skriflega og viðkomandi staðfesta yfirlýsingu fyrir starfsmanni dómsmálaráðuneytisins eða öðrum opinberum starfsmanni eða stofnun sem dómsmálaráðuneytið löggilti til þess. Samkvæmt 3. mgr. sömu greinar skyldi rita á samþykkisyfirlýsingu vottorð starfsmanns dómsmálaráðuneytisins eða annars opinbers starfsmanns eða starfsmanns stofnunar, sbr. 1. mgr., þess efnis að viðkomandi hefði fengið fræðslu um lagaáhrif ættleiðingar og samþykkisyfirlýsingar.

Við ættleiðingu er eðli máls samkvæmt ætíð gefið út leyfisbréf af hálfu dóms- og kirkjumálaráðuneytisins. Ljóst er, og viðurkennt af stefnanda, að leyfi til handa Helga Ingvarssyni til að ættleiða stefnanda var ekki gefið út enda lá ekki fyrir samþykki hennar sem fullnægði áskilnaði 10. gr. ættleiðingarlaga. Það, eitt og sér, hefði átt að vera henni til nægrar upplýsingar um að ættleiðing hefði ekki tekið gildi.

Á þeim tíma sem hér um ræðir var stefnandi á tuttugasta og fyrsta aldursári. Eigi verður talið að eðlilegt og rétt hefði verið af hálfu dóms- og kirkjumála ráðuneytisins að senda lögmanninum Jóni Steinari Gunnlaugssyni afrit af bréfi til stefnanda um það að henni bæri að undirrita samþykki sitt.

Í athugasemdum með III. kafla frumvarps þess sem varð að stjórnslulögum nr. 37/1993 er kveðið á um að flest ákvæði kaflans séu reist á óskráðum grundvallarreglum stjórnsluréttarins.

Á engan hátt er sýnt fram á að af hálfu stefnda hafi þannig verið farið að við meðferð þess erindis sem um ræðir í máli þessu að ekki samrýmist lögum og vönduðum stjórnsluháttum. Þegar af þessari ástæðu, án þess að afstöðu þurfi að taka til málsástæðna stefnda sem lúta að fyrningu og tómlæti, er niðurstaða dómsins sú að sýkna beri stefnda af kröfum stefnanda. Akveðið er að málskostnaður skuli falla niður.

Mál þetta dæmir Sigurður H. Stefánsson héraðsdómari.

D ó m s o r ð:

Stefndi, íslenska ríkið, er sýkn af kröfum stefnanda, Ástu Sigríðar Ólafsdóttur.

Málskostnaður fellur niður.

Sigurður H. Stefánsson.